

การพัฒนาอารยสถาปัตย์ รองรับการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล
อย่างสร้างสรรค์และยั่งยืน

Developing Universal Design to Support Tourism for All
Creatively and Sustainably

Received 15 October 2024

Revised 5 March 2025

Accepted 17 March 2025

วิมลพันธุ์ ถาวรประเสริฐ¹

Wimonpan Thawornprasert²

เกษมศานต์ โชติชาครพันธุ์³

Kasemsarn Chotchakornpan⁴

จุฬารณย์ ขอบใจกลาง⁵

Chulaporn Kobjaiklang⁶

ธฤชณ เมธาวุฒิสกุล⁷

Thidsanu Methawuttisakul⁸

¹ เจ้าหน้าที่ประจำศูนย์ศึกษาการพัฒนาที่ยั่งยืนและเศรษฐกิจพอเพียง สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ กรุงเทพฯ ประเทศไทย Email: wimonpan.t@nida.ac.th

² Officer at the Sustainable Development and Sufficiency Economy Studies Center, National Institute of Development Administration, Bangkok, Thailand.

³ รองศาสตราจารย์ ดร. พ.ด.ท., ผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาการพัฒนาที่ยั่งยืนและเศรษฐกิจพอเพียง สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ กรุงเทพฯ ประเทศไทย Email: kasems.c@nida.ac.th

⁴ Associate Professor Dr. Pol. Lt. Col., Director of the Sustainable Development and Sufficiency Economy Studies Center, National Institute of Development Administration, Bangkok, Thailand.

⁵ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., ผู้จัดการศูนย์ศึกษาการพัฒนาที่ยั่งยืนและเศรษฐกิจพอเพียง สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ กรุงเทพฯ ประเทศไทย Email: chulaporn.kob@nida.ac.th

⁶ Assistant Professor Dr., Manager of the Sustainable Development and Sufficiency Economy Studies Center, National Institute of Development Administration, Bangkok, Thailand.

⁷ นักวิจัยประจำศูนย์ศึกษาการพัฒนาที่ยั่งยืนและเศรษฐกิจพอเพียง สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ กรุงเทพฯ ประเทศไทย Email: thidsanu.sae@nida.ac.th

⁸ Researcher at the Sustainable Development and Sufficiency Economy Studies Center, National Institute of Development Administration, Bangkok, Thailand.

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) อธิบายความสำคัญและแนวทางในการพัฒนาอารยสถาปัตย์ เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของการท่องเที่ยวสำหรับคนทุกกลุ่มอย่างสร้างสรรค์และยั่งยืน (2) เพื่อเสนอแนวทางการประยุกต์ใช้แนวคิดอารยสถาปัตย์ในพื้นที่ท่องเที่ยวของประเทศไทย อันจะช่วยเสริมศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยวที่หลากหลาย บทความนี้เป็นบทความวิชาการที่ใช้วิธีศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารวิชาการ บทความ งานวิจัย ข่าวสารและสถานการณ์ที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาสามารถอธิบายได้ว่า (1) ความสำคัญของการพัฒนาอารยสถาปัตย์ เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของการท่องเที่ยวสำหรับคนทุกกลุ่มอย่างสร้างสรรค์และยั่งยืน ได้แก่ ส่งเสริมความเท่าเทียม ลดความเหลื่อมล้ำ อีกทั้งยังสามารถขยายกลุ่มนักท่องเที่ยวได้หลากหลายมากยิ่งขึ้น เป็นการยกระดับคุณภาพแหล่งท่องเที่ยว และส่งเสริมภาพลักษณ์ที่ดีของประเทศ (2) แนวทางการพัฒนาอารยสถาปัตย์เพื่อการท่องเที่ยวในประเทศไทย ประกอบด้วย การพัฒนากฎหมายและนโยบาย การพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวที่เข้าถึงได้ การพัฒนาการให้บริการด้านการท่องเที่ยวที่เป็นมิตร การสร้างความตระหนักรู้ ความเข้าใจ และการสร้างแรงจูงใจทางเศรษฐกิจ (3) แนวทางการประยุกต์ใช้แนวคิดอารยสถาปัตย์ในภาคการท่องเที่ยวของประเทศไทย มี 3 มิติ ได้แก่ มิติการเข้าถึงสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว มิติข้อจำกัดทางด้านกฎหมายและนโยบาย และมิติการรับรู้และความเข้าใจในแนวคิดอารยสถาปัตย์ (4) สถานการณ์ด้านอารยสถาปัตย์ในภาคการท่องเที่ยวของประเทศไทย เริ่มจากการขนส่งสาธารณะที่เป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งในการเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ทั้งในเขตเมืองที่มีการพัฒนาการออกแบบเพื่อทุกคนอยู่ในระดับสูงจนถึงแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ

การพัฒนาอารยสถาปัตย์ในภาคการท่องเที่ยวของประเทศไทยให้สามารถรองรับและตอบสนองต่อความต้องการของการท่องเที่ยวสำหรับคนทุก

กลุ่มได้อย่างสร้างสรรค์และยั่งยืน ได้มีข้อเสนอแนะดังนี้ (1) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ได้แก่ การบังคับใช้กฎหมาย การจัดสรรงบประมาณ และการส่งเสริมความร่วมมือ (2) ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ ได้แก่ การฝึกอบรมและพัฒนาบุคลากรในภาคการท่องเที่ยว และการสร้างความตระหนักรู้ (3) ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ ได้แก่ การสนับสนุนการวิจัย บริการวิชาการ และการพัฒนาเทคโนโลยีใหม่ ที่สามารถทำให้เกิดนวัตกรรมทั้งในด้านการออกแบบและการใช้เทคโนโลยี เพื่อสร้างความสะดวกสบายและความปลอดภัยในการท่องเที่ยว

คำสำคัญ: อารยสถาปัตยกรรม, การท่องเที่ยว, ความยั่งยืน

Abstract

This article aims to: (1) explain the development discourse of universal design on universal design in the tourism industry, emphasizing creativity and sustainability for all groups, and (2) propose ways to apply the concept of universal design in tourist areas in Thailand, which will help enhance the capacity to accommodate a diverse range of tourists. This academic article used a secondary data review by gathering data from academic documents, articles, research, news, and related situations.

The study found that: (1) the developing universal design to meet the needs of tourism for all groups creatively and sustainably has to promote equality, reduce inequality, expand the tourist base, enhance the quality of tourist attractions, and promote a positive image of the country; (2) the development of universal design for tourism should emphasize legal and policy development, the enhancement of accessible tourist attractions, the improvement of inclusive tourism services, the promotion of awareness and

understanding, and the creation of economic incentives; (3) approaches to applying universal design in Thailand's tourism sector encompass three key dimensions: accessibility to tourism facilities, legal and policy limitations, and public perception and understanding of the universal design concept; (4) the current situation of universal design in Thailand's tourism sector starts with public transportation, which plays a crucial role in providing access to tourist destinations. This ranges from urban areas with a high degree of universal design integration to natural tourist attractions.

To ensure that the development of universal design in Thailand's tourism sector can meet the needs of tourism for all groups way, the following recommendations are proposed: (1) policy recommendations include enforcing laws, allocating budgets, and promoting cooperation; (2) practical recommendations include training and developing personnel in the tourism sector and raising awareness; and (3) academic recommendations include supporting research, academic services, and the development of new technologies that can create innovations in design and technology to enhance convenience and safety in tourism.

Keywords: Universal design, Tourism, Sustainability

บทนำ

ในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา การท่องเที่ยวของประเทศไทย นับเป็นหนึ่งในอุตสาหกรรมหลักที่สร้างรายได้ให้กับประเทศ เนื่องมาจากประเทศไทยมีศักยภาพทางการท่องเที่ยวที่หลากหลาย สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติได้เป็นอย่างดี และมีการพัฒนารูปแบบ

การท่องเที่ยวให้มีความหลากหลายและเน้นความยั่งยืนมากขึ้น มีการผสมผสานวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญา และความเป็นไทยเพื่อสร้างประสบการณ์ให้กับนักท่องเที่ยวมากขึ้น นอกจากนี้ การท่องเที่ยวถือเป็นกิจกรรมที่สำคัญอีกกิจกรรมหนึ่งของทุกคน ที่เปิดโอกาสให้คนทุกเพศ ทุกวัย ไม่ว่าจะเป็นเด็ก วัยรุ่น วัยทำงาน ผู้สูงอายุ คนปกติ คนป่วย คนพิการ หรือหญิงตั้งครรภ์ สามารถที่จะเดินไปเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยว หรือ ร่วมทำกิจกรรมพิเศษที่ทุกคนต้องการตามแต่วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวที่แตกต่างกันไปตามลักษณะของนักท่องเที่ยวแต่ละกลุ่ม (ประกาศ ปาวา ทองสว่าง, 2565)

จากการศึกษาพบว่า ปัจจุบันกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ได้แก่ นักท่องเที่ยวที่เป็นผู้สูงอายุ ซึ่งสอดคล้องกับผลสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติที่ระบุว่า โลกกำลังเข้าสู่สังคมสูงอายุ และในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา (ปี พ.ศ. 2556-2566) แนวโน้มของอัตราการเกิดลดลงอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้สัดส่วนเด็กและวัยรุ่นที่อายุไม่เกิน 19 ปี ลดลงจากร้อยละ 26.0 มาอยู่ที่ ร้อยละ 21.7 ทั้งนี้ทำให้ประเทศไทยได้เข้าสู่สังคมสูงอายุอย่างสมบูรณ์แล้ว โดยมีสัดส่วนประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป มากถึงร้อยละ 20.0 ของประชากรทั้งประเทศ (กองสถิติพยากรณ์, 2567)

ในขณะที่ องค์การสหประชาชาติ ก็ได้คาดการณ์ว่าในปี พ.ศ. 2593 จำนวนผู้สูงอายุทั่วโลกจะเพิ่มขึ้นอยู่ที่ 2,092 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 20 ของประชากรโลก ดังนั้น “ผู้สูงอายุ” จะทยอยกลายเป็นคนส่วนใหญ่ และโครงสร้างประชากรโลกกำลังเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมผู้สูงอายุ จึงเป็นความท้าทายของทั้งภาครัฐและภาคธุรกิจที่ต้องเร่งปรับตัวและทำความเข้าใจพฤติกรรมของผู้สูงอายุ หรือ Baby Boomer ที่แตกต่างจากเจนเนอเรชันอื่นๆ โดยเฉพาะในมิติการท่องเที่ยวที่ต้องปรับรูปแบบเพื่อรองรับ “นักท่องเที่ยวสูงอายุ” ที่มีความต้องการท่องเที่ยวเดินทางและมีศักยภาพมากพอสำหรับการจับจ่ายใช้สอยเพื่อซื้อความพึงพอใจในวัยเกษียณ (Salika Knowledge Sharing Space, 2565)

เมื่อกล่าวถึงผู้สูงอายุ หรือ Baby boom generation นั่นคือ ผู้ที่เกิดระหว่างปี พ.ศ. 2489 - 2507 ซึ่งมีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป จึงมีประสบการณ์ชีวิตมากกว่าคนรุ่นหลัง หลายคนไม่มีภาระทางสังคม มีความพร้อมทางด้านการเงินจากการเก็บออม หรือการดูแลจากสวัสดิการของรัฐ สามารถดูแลตัวเองได้ นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุส่วนใหญ่ เป็นกลุ่มที่มองหากิจกรรมและรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีลักษณะเป็นการท่องเที่ยวแบบ เนิบช้า ชิมซั๊บ เรียนรู้และมุ่งสร้างประสบการณ์ที่มีคุณภาพ จึงมักกำหนดคุณลักษณะที่สำคัญของรูปแบบการเดินทางและแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ตามความชอบ เพื่อการพักผ่อนหรือท่องเที่ยวที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ตลอดจนนักท่องเที่ยวผู้พิการที่มีความต้องการประสบการณ์ในการท่องเที่ยว เช่นเดียวกับนักท่องเที่ยวกลุ่มอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นความท้าทาย การสร้างประสบการณ์กับโลกภายนอกไปพร้อมๆ กับเรียนรู้ตัวตน เรียนรู้ที่จะช่วยเหลือกันและกัน ซึ่งจะได้รับประสบการณ์และผ่อนคลายความเครียดทางจิตใจ ผ่านการเดินทางท่องเที่ยวได้อีกด้วย (ประกาศ ปาวาทองสว่าง, 2565)

ในขณะที่ข้อมูลจากองค์การอนามัยโลก แสดงให้เห็นว่าตัวเลขคนพิการในโลกมีสูงถึง 785 ล้านคน หรือประมาณร้อยละ 15 ของประชากรโลก และคาดว่าจะยังคงเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ทั้งในญี่ปุ่น เกาหลีใต้ ยุโรปและสหรัฐอเมริกา โดยคาดการณ์ว่าในยุโรปจะมีคนพิการมากถึง 160 ล้านคนในปีค.ศ. 2025 และในสหรัฐอเมริกาจะมีมากถึง 100 ล้านคนในปีค.ศ. 2030 ซึ่งประเทศเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นนักท่องเที่ยวหลักของประเทศไทยทั้งสิ้น สิ่งสำคัญคือเมื่อคนพิการเดินทางท่องเที่ยวมากขึ้น ก็จะส่งผลดีต่อระบบเศรษฐกิจในภาพรวม ทั้งนี้มีงานวิจัยในยุโรปที่เกี่ยวข้องกับความสามารถในการใช้จ่ายของกลุ่มคนพิการ พบว่าร้อยละ 70 ของประชากรที่เป็นคนพิการในทวีปยุโรป มีความพร้อมทั้งสภาพทางการเงินและความสามารถทางร่างกายในการเดินทางท่องเที่ยว และนักท่องเที่ยวคนพิการจะใช้จ่ายมากกว่านักท่องเที่ยวปกติถึง 1.16 เท่า นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยที่ได้พยากรณ์มูลค่าของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว

สำหรับคนพิการในยุโรปตั้งแต่ ปีค.ศ. 2005 - 2025 เอาไว้อย่างน่าสนใจ กล่าวคือ พลังในการใช้จ่ายเพื่อให้ได้เดินทางท่องเที่ยวตามที่ต้องการนั้น ค่าใช้จ่ายมักจะทวีคูณเสมอ เนื่องจากว่าการเดินทางทุกครั้งจะต้องมีผู้ร่วมเดินทางไปด้วย กลุ่มคนพิการจึงเป็นนักท่องเที่ยวกลุ่มใหม่ที่มีความน่าสนใจ ทั้งในด้านจำนวนที่เพิ่มขึ้นและพลังในการใช้จ่าย ดังนั้น ภาครัฐและผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจึงควรเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับตลาดนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้ด้วย (กัลยา สว่างคง, 2564)

การพัฒนาอารยสถาปัตย์ (Universal design) เพื่อรองรับการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวผู้พิการและนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุของสังคมไทยในปัจจุบันพบว่ายังมีข้อจำกัดอยู่หลายประการ เช่น สิ่งอำนวยความสะดวกที่ไม่เอื้ออำนวยและไม่เพียงพอต่อความต้องการ ทักษะคติของสังคมที่มีต่อคนพิการยังเป็นมุมมองในด้านลบ โดยสังคมส่วนใหญ่ยังคงมีความคิดเห็นว่าการท่องเที่ยวของผู้สูงอายุและผู้พิการ คือ การสร้างภาระและความยากลำบากให้บุคคลอื่นเหล่านี้ คือ สิ่งอำนวยความสะดวกที่ไม่เอื้ออำนวยในการเดินทาง อันเกิดจากการออกแบบในเชิงสถาปัตย์ ตลอดจนการขนส่งสาธารณะต่างๆ ที่มีส่วนในการจำกัดขอบเขตของการเดินทาง ทำให้บุคคลเหล่านี้ขาดโอกาสและพื้นที่ในสังคม ส่งผลให้นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุและผู้พิการขาดโอกาสในการเดินทางท่องเที่ยว เพียงเพราะเป็นคนกลุ่มน้อยของสังคม (ประกาศ ปาวา ทองสว่าง, 2565) อย่างไรก็ตามการสร้างเมืองอารยสถาปัตย์ ถือเป็นเรื่องที่จะต้องอาศัยความร่วมมือและบูรณาการการทำงานของหน่วยงานทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ซึ่งไม่ได้ครอบคลุมเฉพาะในเชิงกายภาพ แต่ยังรวมถึงการเข้าถึงสื่อและเทคโนโลยีด้วย

ที่ผ่านมา ภาครัฐของไทยมีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ตลอดจนการขนส่งสาธารณะต่างๆ เพื่อรองรับการใช้ชีวิตของผู้สูงอายุและผู้พิการมากขึ้น ทั้งในมิติของระบบสาธารณูปโภคต่างๆ ห้องสุขา รวมถึงเส้นทางท่องเที่ยวเพื่อคนทั้ง

มวล (Tourism for all) ที่เกิดขึ้นจากความร่วมมือระหว่าง ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคีเครือข่ายต่างๆ หลายโครงการ นับเป็นการจุดประกายให้สังคมไทยหันมาให้ความสำคัญกับกลุ่มผู้สูงอายุและผู้พิการมากขึ้น โดยการปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ รวมถึงให้กลุ่มคนเหล่านี้ได้มีโอกาสเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวอย่างไร้อุปสรรค เพื่อให้ประเทศไทยเป็นประเทศที่พัฒนาแล้วในด้านการท่องเที่ยว สามารถสร้างงาน สร้างรายได้ ให้มีความเจริญก้าวหน้าทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมได้อย่างยั่งยืน (องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน), 2565)

วัตถุประสงค์ของบทความ

1. เพื่อนำเสนอความสำคัญและแนวคิด/ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาอารยสถาปัตย์ เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของการท่องเที่ยวสำหรับคนทุกกลุ่มอย่างสร้างสรรค์และยั่งยืน
2. เพื่อนำเสนอแนวทางในการประยุกต์ใช้แนวคิดด้านอารยสถาปัตย์ในพื้นที่ท่องเที่ยวต่างๆ ในประเทศไทย เพื่อให้ประเทศไทยเป็นหนึ่งในจุดหมายปลายทางการท่องเที่ยวที่มีศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยวที่หลากหลาย

ความเป็นมาและความหมายของอารยสถาปัตย์ (Universal Design)

อารยสถาปัตย์ เป็นหลักการออกแบบที่มีมานานกว่า 3 ทศวรรษ โดยจุดเริ่มต้นของแนวคิดนี้มาจากพระราชบัญญัติคนพิการแห่งอเมริกา ค.ศ. 1990 (The Americans with Disabilities Act [ADA]) ของประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นตัวบทกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการให้สิทธิในการสร้างความเท่าเทียมให้กับประชาชน หลังจากกฎหมายดังกล่าวออกมา จึงเกิดแนวคิดการพัฒนาสภาพแวดล้อมให้ทุกคนสามารถเข้าถึงได้ และแนวคิดนี้ก็แพร่หลายไปทั่วโลก เหตุผลเพราะจำนวนของคนพิการที่มีมากขึ้น และสิ่งของเครื่องใช้ของผู้พิการก็มี

มาก จึงเป็นอุปสรรคสำหรับผู้พิการเหล่านั้น ต่อมาสมาคมมาตรฐานแห่งชาติของสหรัฐอเมริกา จึงได้ออกพระราชบัญญัติคนพิการแห่งอเมริกา ค.ศ. 1990 (The Americans with Disabilities Act [ADA]) ขึ้นเพื่อกำจัดอุปสรรคต่อคนพิการ โดยรับรองสิทธิของคนพิการให้ทัดเทียมกับคนทั่วไป ถือเป็นกฎหมายสิทธิภาคพลเมืองที่ดีที่สุดฉบับหนึ่งเท่าที่เคยมีมาของประเทศสหรัฐอเมริกา กฎหมายดังกล่าวได้รับการลงนามโดยประธานาธิบดี จอร์จ เอช ดับเบิลยู บุช (George Herbert Walker Bush) ในวันที่ 26 กรกฎาคม ค.ศ. 1990 จุดมุ่งหมายเพื่อขจัดปัญหาการเลือกปฏิบัติ (Discrimination) ต่อคนพิการ และต้องการให้คนพิการเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจและสังคมกระแสหลักของวิถีชีวิตของคนอเมริกัน แต่กฎหมายนี้ยังไม่ใช้ได้กับสินค้าหรือบริการทุกอย่าง ต่อมา ศาสตราจารย์ โรนัลด์ แอล เมส (Prof. Ronald L. Mace) แห่งมหาวิทยาลัยนอร์ทแคโรไลนา ประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นคนพิการ ได้ริเริ่มแนวคิดอารยสถาปัตยกรรม หรือการออกแบบเพื่อคนทั้งมวลขึ้น โดยได้ทำการทดลอง ออกแบบ ดัดแปลงของใช้ส่วนตัวของตนเอง เพื่อใช้สำหรับผู้พิการ หลังจากนั้น จึงได้นำหลักการนี้มาใช้ในการพัฒนาออกแบบผลิตภัณฑ์สำหรับคนพิการ และต่อ ยอดจนเป็นการออกแบบผลิตภัณฑ์เพื่อคนทั้งมวล (Design for all) โดยเน้นความทัดเทียมของทุกคนที่สามารถใช้ผลิตภัณฑ์ หรือบริการที่ออกแบบอย่างเดียวกันได้ เพื่อลดความเหลื่อมล้ำหรือความแตกต่างของผู้คนในสังคม ในขณะที่เดียวกันองค์การสหประชาชาติ ก็ได้พยายามเผยแพร่และส่งเสริมแนวคิดในเรื่องอารยสถาปัตยกรรม เพื่อให้คนพิการได้รับสิ่งอำนวยความสะดวกในการดำรงชีวิตในอาคารและสิ่งแวดล้อม ตามโครงการ Promotion of Non-Handicapping Physical Environment for Disabled Persons นี้อีกด้วย ต่อมา ในเดือนธันวาคม ค.ศ. 1995 ได้มีการเผยแพร่หลักการของอารยสถาปัตยกรรม เวอร์ชัน 1.1 (Universal design version 1.1) และพัฒนาเป็นเวอร์ชัน 2.0 ออกเผยแพร่ เมื่อเดือนเมษายน ค.ศ. 1997 เป็นการออกแบบสิ่งแวดล้อม การสร้างสถานที่และสิ่งของต่างๆ เพื่อให้ทุกคนที่อยู่ในสังคมสามารถใช้ประโยชน์จากสิ่งต่างๆ ได้อย่างเต็มที่และเท่าเทียม

กัน โดยไม่ต้องมีการดัดแปลงพิเศษหรือเฉพาะเจาะจง เพื่อบุคคลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, กรมพลศึกษา, 2561)

กล่าวโดยสรุป ความหมายของ “อารยสถาปัตยกรรม” หรือ Universal design จึงหมายถึง แนวคิดในการออกแบบผลิตภัณฑ์ สภาพแวดล้อม โครงสร้างพื้นฐาน และบริการต่างๆ โดยคำนึงถึงความต้องการของทุกคน ไม่ว่าจะเป็นคนพิการ ผู้สูงอายุ หรือบุคคลทั่วไป โดยไม่จำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนหรือดัดแปลงเพิ่มเติมเพื่อให้สามารถใช้งานได้อย่างเท่าเทียม

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การพัฒนาอารยสถาปัตยกรรมเพื่อรองรับการท่องเที่ยวสำหรับทุกคน เป็นแนวคิดที่ผสมผสานทั้งการออกแบบสภาพแวดล้อมที่เข้าถึงได้กับการพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งต้องอาศัยทฤษฎีและแนวคิดหลายด้านเพื่อให้การท่องเที่ยวเกิดประโยชน์สูงสุดและสามารถครอบคลุมทุกกลุ่มนักท่องเที่ยว โดยแนวคิดและทฤษฎีที่สำคัญมีดังนี้

1. แนวคิดอารยสถาปัตยกรรม (Universal design)

หรือการออกแบบสำหรับทุกคน เกิดขึ้นจากการตระหนักถึงความจำเป็นในการสร้างสภาพแวดล้อมที่ทุกคนสามารถเข้าถึงได้โดยไม่ต้องปรับปรุงเฉพาะเจาะจงสำหรับคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ผู้ที่ริเริ่มแนวคิดนี้ได้แก่ โรนัลด์ แอล เมซ (Ronald L. Mace) จากมหาวิทยาลัยนอร์ทแคโรไลนา ประเทศสหรัฐอเมริกา สถาปนิกผู้ก่อตั้งศูนย์การออกแบบสากลที่มหาวิทยาลัยนอร์ทแคโรไลนา เขาตัดสินใจมุ่งเน้นไปที่การออกแบบบ้านที่เข้าถึงได้สำหรับทุกคน ภายใต้แนวคิด "การออกแบบสากล" แนวคิดของ โรนัลด์ แอล เมซ ที่เกี่ยวกับการออกแบบสากลคือ การออกแบบผลิตภัณฑ์และอาคารให้ดูสวยงามและใช้งานได้เต็มที่สำหรับทุกคน ไม่ว่าจะ เป็นใคร อายุเท่าไร มีความสามารถอย่างไร หรืออยู่ในสถานการณ์ใดก็ตาม ยังมี คำที่ใช้เรียกรูปแบบการออกแบบสากล ได้แก่ การออกแบบเพื่อคนทั้งมวล (Design for all) การออกแบบที่ครอบคลุม (Inclusive design) และการออกแบบที่ปราศจาก

สิ่งกีดขวาง (Barrier-free design) และเพื่อให้ผลิตภัณฑ์หรืออาคารถือเป็น การออกแบบสากล จะต้องปฏิบัติตามหลักการออกแบบสากล 7 ข้อ ได้แก่ มีความเท่าเทียมกันในการใช้ประโยชน์ (Equitable use) มีความยืดหยุ่นในการใช้ งาน (Flexibility in use) มีความเรียบง่ายและใช้งานง่าย (Simple and intuitive) ข้อมูลชัดเจน (Perceptible information) ป้องกันความผิดพลาดได้ (Tolerance for error) ช่วยผ่อนแรงได้ (Low physical effort) และ ขนาดและพื้นที่ที่เหมาะสม (Size and space for approach and use) ซึ่งหลักการนี้มีการนำไปใช้ ทั่วโลก (Woodward, 2024)

ดังนั้น อารยสถาปัตย์ จึงเป็นหลักการออกแบบที่เป็นมาตรฐานสากล ที่ทุกคน ทุกสภาพร่างกายสามารถใช้ได้ โดยเน้นประโยชน์สูงสุด สะดวก ทันสมัย ปลอดภัย และเป็นมิตรกับคนทั้งมวล รวมถึงการออกแบบบ้านเรือน สิ่งปลูกสร้าง อาคาร สถานที่ แหล่งท่องเที่ยว ระบบขนส่ง พื้นที่สาธารณะต่างๆ และสิ่งของ รอบตัวเพื่อตอบสนองการใช้งานของสมาชิกในสังคม ทุกวัย ทุกสภาพร่างกาย เรียกได้ว่าเป็นการออกแบบที่คำนึงถึงประโยชน์ใช้สอยที่คุ้มค่าและครอบคลุม การใช้งานได้ทุกกลุ่ม ช่วยเสริมสร้างความสุขและความเสมอภาคเท่าเทียมให้ เกิดขึ้นได้อย่างแท้จริง (องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยว อย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน), 2564)

2. แนวคิดการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล (Tourism for all)

การท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล เป็นแนวคิดที่มุ่งเน้นการสร้างโอกาส ในการท่องเที่ยวสำหรับทุกคนโดยไม่มีการแบ่งแยก แนวคิดนี้สนับสนุน การออกแบบบริการ โครงสร้างพื้นฐานในการท่องเที่ยว และสิ่งอำนวยความสะดวกที่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวทุกกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นผู้ที่มีข้อจำกัดทางกายภาพหรือผู้ที่ต้องการการดูแลเป็นพิเศษ แนวคิดนี้เริ่มต้นจากการตระหนักถึงความไม่เท่าเทียมของโอกาสใน การท่องเที่ยวสำหรับผู้พิการ ผู้สูงอายุ หรือผู้ที่มีข้อจำกัดเฉพาะ การท่องเที่ยว เพื่อคนทั้งมวลไม่เพียงแต่เป็นการส่งเสริมสิทธิมนุษยชนและความเสมอภาคใน

สังคมทำนั้น แต่ยังเป็นการสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจให้กับอุตสาหกรรม การท่องเที่ยวโดยรวมอีกด้วย ซึ่งทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวลนั้น ยังชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการออกแบบเพื่อตอบสนองความต้องการที่หลากหลาย เช่น การจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกที่เข้าถึงได้ (Accessible facilities) และการพัฒนาระบบขนส่งที่เหมาะสมสำหรับทุกคน ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากองค์กรระหว่างประเทศหลายแห่ง รวมถึง United Nations World Tourism Organization (UNWTO) หรือองค์การการท่องเที่ยวโลกแห่งสหประชาชาติที่ได้เสนอให้ทุกประเทศพัฒนาแนวทางการท่องเที่ยวที่เท่าเทียมกัน

สำหรับประเทศไทยเองนั้น ก็ให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล โดยในปีพ.ศ. 2559 ประเทศไทย โดยกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ร่วมกับ UNWTO เป็นเจ้าภาพ จัดงานวันท่องเที่ยวโลก ภายใต้อำนาจ “การท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล การเข้าถึงที่เท่าเทียม” (Tourism for all, promoting universal accessibility) ระหว่างวันที่ 26-29 กันยายน พ.ศ. 2559 ณ โรงแรมสยามเคมปินสกี โดย พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรีในขณะนั้น ได้กล่าวถึงแนวคิดหลักของวันท่องเที่ยวโลก ปีพ.ศ. 2559 ไว้ว่า การท่องเที่ยวหรือการเดินทางคือ สิทธิของประชาชนทุกคน เราจึงต้องร่วมกันทำให้การท่องเที่ยว มีความเหมาะสมกับคนทุกวัยทุกกลุ่ม ซึ่งจะต้องมีการวางแผนและการปฏิบัติงานให้สำเร็จตามเป้าหมายอย่างเป็นรูปธรรม สำหรับประเทศไทย มีประเด็นเรื่องการท่องเที่ยว หลากหลายด้าน ทั้งการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เชิงการแพทย์และสุขภาพ รัฐบาล จึงมีการกำหนดการพัฒนาเขตพื้นที่ท่องเที่ยวเพิ่มเติม โดยการมุ่งเน้นเชื่อมโยง สถานที่ท่องเที่ยวให้สามารถท่องเที่ยวต่อเนื่องได้ รวมทั้งส่งเสริมให้ชุมชนท้องถิ่นมีความพร้อม และขับเคลื่อนให้ประเทศไทย เป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพชั้นนำของโลก ส่งเสริมด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและกระจายรายได้ไปสู่ประชาชน อย่างยั่งยืน ตามวิสัยทัศน์แผนพัฒนาท่องเที่ยวแห่งชาติ ภายใต้อุทธศาสตร์ การพัฒนาประเทศ 20 ปี (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2559)

ดังนั้น การพัฒนาอารยสถาปัตย์เพื่อรองรับการท่องเที่ยวสำหรับทุกคน จึงเป็นแนวคิดที่มีความสำคัญมากในสังคมปัจจุบัน โดยเน้นที่การสร้างสภาพแวดล้อมและสถานที่ท่องเที่ยว ที่สามารถเข้าถึงได้อย่างเท่าเทียมสำหรับทุกคน ไม่ว่าจะเป็นคนพิการ คนสูงอายุ หรือบุคคลทั่วไป (ขจิต เมตตาเมธา, 2566) ซึ่งมีหลักการสำคัญ 7 ประการ ได้แก่

(1) มีความเท่าเทียมกันในการใช้ประโยชน์ (Equitable use) เป็นการออกแบบที่ยึดหลักความเท่าเทียมกันในการใช้งาน เพื่อให้ทุกคนสามารถใช้ประโยชน์จากสิ่งอำนวยความสะดวกนี้ได้อย่างเสมอภาค เช่น การออกแบบเคาน์เตอร์ให้บริการของหน่วยงานต่างๆ ที่มีความสูงต่างระดับ เพื่อให้ผู้จรดเข็นหรือเด็กสามารถใช้งานได้สะดวก

(2) มีความยืดหยุ่นในการใช้งาน (Flexibility in use) เป็นการออกแบบที่รองรับผู้ใช้งานที่มีความหลากหลาย ให้ใช้ได้เหมือนกัน เช่น อุปกรณ์หรือสิ่งอำนวยความสะดวก ควรออกแบบให้มีความยืดหยุ่นต่อการใช้งาน ทั้งผู้ที่ถนัดมือซ้ายและมือขวา หรือสามารถปรับรูปแบบตามความสูงได้

(3) มีความเรียบง่ายและใช้งานง่าย (Simple and intuitive to use) เป็นการออกแบบที่ทำให้ผลิตภัณฑ์นั้นง่ายต่อการเข้าใจ โดยไม่คำนึงถึงประสบการณ์และระดับความรู้ความสามารถของผู้ใช้ ว่ามีความรู้ระดับใด ทำให้ผู้ใช้งานสามารถใช้งานได้ง่าย

(4) ข้อมูลชัดเจน (Perceptible information) เป็นการออกแบบที่ทำให้ผู้ใช้เข้าถึงข้อมูลได้เหมือนกัน สามารถสื่อสารข้อมูลที่จำเป็นกับผู้ใช้งาน และปราศจากข้อจำกัดของผู้มีความบกพร่องทางประสาทสัมผัส โดยการใช้อัญลักษณ์ ใช้พื้นผิวต่างสัมผัส หรือใช้สีสันที่โดดเด่นสะดุดตา และการแนะนำการใช้งานด้วยสื่อที่หลากหลาย

(5) ป้องกันความผิดพลาดได้ (Tolerance for error) เป็นการออกแบบที่คำนึงความปลอดภัยของผู้ใช้ โดยลดอันตรายหรืออุบัติเหตุต่างๆ ที่

อาจเกิดขึ้นได้โดยไม่ตั้งใจ เช่น การออกแบบทางลาดให้มีราวจับ มีจุดพัก และเบรลล์บล็อก เพื่อความปลอดภัย

(6) ช่วยผ่อนแรงได้ (Low physical effort) เป็นการออกแบบที่เน้นให้ผู้ใช้งานไม่ต้องออกแรงมาก สะดวกต่อการใช้งานแม้จะมีข้อจำกัดทางร่างกาย เช่น ก๊อกน้ำที่เปิด-ปิดง่าย ด้วยการยกขึ้นและกดลง

(7) ขนาดและพื้นที่ที่เหมาะสม (Size and space for approach and use) เป็นการออกแบบให้มีขนาดที่เหมาะสม และมีพื้นที่สำหรับการเข้าถึงและการใช้งานที่เพียงพอ เช่น ขนาดของห้องน้ำสำหรับผู้พิการที่ออกแบบให้เหมาะสมต่อการใช้รถเข็น มีขนาดพื้นที่เพียงพอสำหรับการหมุน หรือกลับรถเข็นได้ภายในห้องน้ำ

3. แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable development)

การพัฒนาอย่างยั่งยืน เป็นคำที่ใช้กันมากในการพัฒนาประเทศ มีการให้คำนิยามแตกต่างกันไปตามการแปลความของประเทศต่างๆ ประเทศไทยได้นำแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนมาปรับใช้ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) รัฐบาลได้เน้นการพัฒนาคนให้เป็นศูนย์กลางการพัฒนา เป็นการพัฒนาแบบองค์รวม โดยใช้เศรษฐกิจเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนให้ดีขึ้น จนถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 - 2549) ซึ่งเป็นกรอบทิศทางการพัฒนาประเทศที่ยึดแนวคิด “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 เป็นปรัชญานำทางในการบริหารประเทศโดยยึดหลักทางสายกลาง มุ่งการพัฒนาที่มีดุลยภาพระหว่างมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างเกื้อกูลกัน สู่การพัฒนาอย่างมีคุณภาพ มั่นคง และยั่งยืน นับเป็นการพัฒนาประเทศแบบองค์รวม โดยประชาชนมีส่วนร่วมในการมุ่งสู่เป้าหมายเดียวกัน คือ การพัฒนาที่ยั่งยืนและความอยู่ดีมีสุขของประชาชนอย่างถาวร (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2562)

ดังนั้น เมื่อนำเอาการพัฒนาอย่างยั่งยืน มาใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาการท่องเที่ยว ให้เกิดเป็นการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable tourism) จึงหมายถึง การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น อีกทั้งยังต้องสามารถสร้างผลประโยชน์ให้กับชุมชนท้องถิ่นได้อย่างยั่งยืนอีกด้วย แนวคิดนี้ถูกนำเสนอโดยองค์การสหประชาชาติในฐานะหนึ่งในเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development Goals [SDGs]) ซึ่งครอบคลุมทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะในด้านการลดความเหลื่อมล้ำ (Reducing inequality) จึงได้มีการผสมผสานแนวคิดอารยสถาปัตย์ให้สอดคล้องกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เพื่อช่วยเสริมสร้างศักยภาพในการพัฒนาพื้นที่ท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและสามารถเข้าถึงได้สำหรับทุกคน การใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ลดการใช้พลังงาน และสร้างสภาพแวดล้อมที่คงทน คือแนวทางที่สอดคล้องกับการพัฒนาอย่างยั่งยืนในระยะยาว

4. กรณีศึกษาจากต่างประเทศ

การศึกษากรณีตัวอย่างจากประเทศที่ประสบความสำเร็จ ในการพัฒนาอารยสถาปัตย์รองรับการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล นำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของประเทศไทย จะช่วยให้ประเทศไทยมีอารยสถาปัตย์ที่ทุกคนสามารถใช้งานได้อย่างเท่าเทียม ไม่ว่าจะเป็นการใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน หรือเพื่อรองรับการท่องเที่ยวให้เกิดเป็นการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้ในระยะยาว ขอยกตัวอย่างประเทศที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาอารยสถาปัตย์ ดังนี้

4.1 ประเทศญี่ปุ่น เป็นหนึ่งในประเทศที่มีการนำอารยสถาปัตย์มาใช้ในการออกแบบเมืองและสถานที่ท่องเที่ยวมากที่สุด โดยเฉพาะในเมืองโตเกียว ที่มีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานรองรับผู้พิการและผู้สูงอายุอย่างครบถ้วน เมื่อปี ค.ศ. 1994 ญี่ปุ่นได้มีการออกกฎหมายเกี่ยวกับอาคารสำหรับผู้พิการและทุพพลภาพออกมาใช้ จึงมีการปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ

ให้คนทุกกลุ่มเข้าถึงได้ง่ายขึ้น ไม่ว่าจะเป็นอาคารสำนักงาน ห้างสรรพสินค้า โรงภาพยนตร์ โรงแรม ระบบขนส่งมวลชน สถานที่สำคัญต่างๆ เช่น ห้องน้ำ เอนกประสงค์ที่มีอยู่ทุกที่ การบริการขนส่งที่สะดวกสบาย เบรลล์บล็อก (Braille block) ทางเดินผู้พิการทางสายตา ทางลาด ทางเท้าที่ไล่ขั้นต่างระดับ (Stepless) เป็นต้น โดยอารยสถาปัตย์เหล่านี้อยู่เบื้องหลังการใช้ชีวิตประจำวัน ของชาวญี่ปุ่น ที่ออกแบบโดยคิดคำนึงถึงคนหลากหลายกลุ่มให้ใช้งานได้ง่าย ซึ่งมีผลทำให้นักท่องเที่ยวสามารถท่องเที่ยวญี่ปุ่นได้อย่างสะดวกสบายราบรื่นในทุกพื้นที่อีกด้วย (โบ๊ท JapanPerspective, 2562)

4.2 ประเทศสิงคโปร์ เป็นอีกหนึ่งประเทศต้นแบบในภูมิภาคอาเซียน ที่ส่งเสริมอารยสถาปัตย์รองรับการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล แม้ประเทศสิงคโปร์จะเป็นประเทศขนาดเล็กที่มีประชากรเพียงแค่ 5.5 ล้านคน ทว่าสิงคโปร์ก็ยังสามารถเป็นผู้นำในภูมิภาคอาเซียนทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การค้า การลงทุน รวมถึงเรื่องการออกแบบอารยสถาปัตย์ เพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุ เสริมสร้างความสุข สะดวก ปลอดภัย ให้กับคนทุกวัยในครอบครัว และเชื่อมโยงสู่การท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวลได้เป็นอย่างดี โดยมีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่คำนึงถึงการเข้าถึงของคนทุกกลุ่ม เช่น การสร้างทางลาดในสถานที่สาธารณะ ทางเท้าสำหรับผู้พิการทางสายตา ห้องสุขาสำหรับผู้ใช้รถเข็น ทั้งในตัวอาคาร สนามบินและสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ รวมทั้งระบบขนส่งมวลชนให้เหมาะสมกับผู้ใช้รถเข็นที่สะดวกมากขึ้น (Nation TV, 2562)

นอกจากนี้ ยังมีประเทศอื่นๆ ที่ให้ความสำคัญกับอารยสถาปัตย์ เช่น สหรัฐอเมริกา แคนาดา สวีเดน และออสเตรเลีย เป็นต้น ซึ่งมีการกำหนดมาตรฐานการออกแบบที่เป็นมิตรกับคนทั้งมวลในระดับประเทศ ความสำคัญของการส่งเสริมอารยสถาปัตย์ในระดับสากลนี้ ช่วยให้ทุกคนสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากสถานที่และบริการต่างๆ ได้อย่างเท่าเทียม และส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวลได้อย่างยั่งยืน

ความสำคัญของการพัฒนาอารยสถาปัตย์

การพัฒนาอารยสถาปัตย์ ได้กลายเป็นสิ่งจำเป็นในปัจจุบัน นอกจากเพื่ออำนวยความสะดวกในชีวิตประจำวันสำหรับคนทุกกลุ่มแล้ว ยังสามารถตอบสนองต่อความต้องการของการท่องเที่ยวสำหรับทุกคนอีกด้วย แนวคิดนี้ได้ถูกกำหนดให้เป็นกติกาสากลของโลกทั้งในปัจจุบันและอนาคต ที่มุ่งเน้นการออกแบบสภาพแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวกที่ทุกคนสามารถเข้าถึงและใช้งานได้อย่างสะดวก ปลอดภัย และเท่าเทียม ไม่ว่าจะเป็นผู้สูงอายุ คนพิการ หรือผู้ที่มีความต้องการพิเศษอื่นๆ อีกทั้งยังเป็นการพัฒนาเมืองให้น่าอยู่และเป็นมิตรกับทุกคน และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้ทุกคนสามารถเข้าถึงได้โดยมีความสำคัญดังนี้

1. ส่งเสริมความเท่าเทียมและลดความเหลื่อมล้ำ การออกแบบที่เป็นมิตรกับคนทั้งหมด จะช่วยให้ทุกคนสามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวและบริการต่างๆ ได้อย่างเท่าเทียม เสริมสร้างความสุขและความเสมอภาคให้เกิดขึ้น อีกทั้งยังสามารถขยายกลุ่มนักท่องเที่ยวได้หลากหลายมากยิ่งขึ้น เหตุผลคือเมื่อแหล่งท่องเที่ยวมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่สามารถรองรับคนทุกกลุ่มได้ ก็จะสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวที่หลากหลายมากขึ้น เช่น ผู้สูงอายุและคนพิการ ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นในอนาคต (องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน), 2564)

2. ยกระดับคุณภาพแหล่งท่องเที่ยว และส่งเสริมภาพลักษณ์ที่ดีของประเทศ การนำอารยสถาปัตย์มาประยุกต์ใช้ในแหล่งท่องเที่ยว จะสามารถยกระดับคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยวให้มีมาตรฐานสูงขึ้น มีความสะดวก ปลอดภัย และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม นับว่า อารยสถาปัตย์เป็นเครื่องมือที่ช่วยเชื่อมโยงสู่การท่องเที่ยวเพื่อให้ทุกคนสามารถท่องเที่ยวได้อย่างมีความสุข การมีแหล่งท่องเที่ยวที่รองรับคนทุกกลุ่ม เป็นการสะท้อนถึงความใส่ใจในสิทธิและความเสมอภาคของพลเมือง เป็นการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับประเทศ และ

เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวอีกด้วย (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2563)

แนวทางการพัฒนาและประยุกต์ใช้แนวคิดอารยสถาปัตย์ เพื่อการท่องเที่ยวในประเทศไทย

การท่องเที่ยวเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย โดยเฉพาะการดึงดูดนักท่องเที่ยวต่างชาติที่มีความหลากหลาย อย่างไรก็ตาม เมื่อกล่าวถึงการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล ประเทศไทยยังมีช่องว่างที่ต้องพัฒนาและปรับปรุง เพื่อให้เกิดความเสมอภาคและความสะดวกในการเข้าถึงสถานที่ท่องเที่ยว โดยเฉพาะสำหรับผู้สูงอายุ ผู้พิการ หรือผู้ที่มีข้อจำกัดด้านร่างกาย เพื่อให้การพัฒนาและการประยุกต์ใช้แนวคิดอารยสถาปัตย์ในประเทศไทยสามารถรองรับการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวลได้อย่างมีประสิทธิภาพ การกำหนดแนวทางการพัฒนาที่สร้างสรรค์และยั่งยืนจึงเป็นสิ่งสำคัญ เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของทุกกลุ่ม รวมถึงสภาพแวดล้อมทางกายภาพและสังคมของประเทศ มีแนวทางดังนี้

1. **แนวทางการพัฒนาอารยสถาปัตย์เพื่อการท่องเที่ยวในประเทศไทย** มีความจำเป็นต้องดำเนินการตั้งแต่การพัฒนากฎหมายและนโยบายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องไปพร้อมๆ กับการพัฒนาสถานที่ การให้บริการ การสร้างความตระหนักรู้และความเข้าใจ รวมทั้งการสร้างแรงจูงใจทางเศรษฐกิจเพื่อกระตุ้นให้เกิดการลงทุนในเรื่องดังกล่าว ดังนี้

1.1 **การพัฒนากฎหมายและนโยบาย (Legal and policy framework)** การพัฒนาอารยสถาปัตย์ในสถานที่ท่องเที่ยว ควรเริ่มต้นจากการปรับปรุงกฎหมาย นโยบาย ข้อบังคับ และมาตรฐานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว และการบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจัง โดยการทบทวนแก้ไขกฎหมายและกฎระเบียบที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ในปัจจุบัน ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐใน

การบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจัง กำหนดบทบาท และความรับผิดชอบของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างชัดเจน ประชาสัมพันธ์ เสริมสร้างความเข้าใจในระเบียบและกฎหมายด้านการท่องเที่ยว เพื่อสนับสนุนการออกแบบที่เข้าถึงได้และเป็นมิตรกับทุกคน (ประกาศ ปาวา ทองสว่าง, 2565)

1.2 การพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวที่เข้าถึงได้ (Accessible tourism development) การออกแบบ พัฒนา และปรับปรุงสถานที่ท่องเที่ยว ให้ทุกคนสามารถเข้าถึงได้อย่างเท่าเทียมเป็นหัวใจของการพัฒนาอารยสถาปัตย์ แนวทางนี้ควรประกอบด้วย (1) การสร้างเส้นทางที่เข้าถึงได้ เส้นทางสำหรับผู้ที่มีข้อจำกัดด้านการเคลื่อนไหว เช่น ทางเดินสำหรับรถเข็นและลิฟต์ที่เข้าถึงได้ รวมถึงการปรับปรุงสภาพแวดล้อมให้สามารถรองรับผู้สูงอายุ ผู้พิการ และครอบครัวที่มีเด็กเล็กได้อย่างปลอดภัย (2) การติดตั้งสัญลักษณ์และป้ายที่ชัดเจน ป้ายบอกทางและข้อมูลต่างๆ ควรมีความชัดเจนและเข้าใจง่าย ทั้งในรูปแบบตัวอักษร ภาพ และสัญลักษณ์ รวมถึงการใช้อักษรเบรลล์หรือสัญลักษณ์ที่เข้าใจได้สำหรับผู้พิการทางการมองเห็น (3) หอจมน้ำและสิ่งอำนวยความสะดวกที่เหมาะสม หอจมน้ำสาธารณะในสถานที่ท่องเที่ยวควรได้รับการออกแบบให้เข้าถึงได้ และใช้งานง่ายสำหรับทุกคน โดยควรมีพื้นที่กว้างเพียงพอสำหรับรถเข็น และมีอุปกรณ์ช่วยจับที่ปลอดภัยและเหมาะสม

1.3 การพัฒนาการให้บริการด้านการท่องเที่ยวที่เป็นมิตร (Inclusive tourism services) นอกจากการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกทางกายภาพแล้ว การให้บริการด้านการท่องเที่ยวก็เป็นสิ่งสำคัญที่ควรได้รับการปรับปรุง เพื่อให้เป็นมิตรกับทุกกลุ่มนักท่องเที่ยว ได้แก่ (1) การฝึกอบรมบุคลากร ทั้งผู้ประกอบการและพนักงานในภาคการท่องเที่ยว ควรได้รับการฝึกอบรมในเรื่องการให้บริการที่รองรับผู้พิการและผู้สูงอายุ เช่น การช่วยเหลือทางกายภาพและการให้ข้อมูลที่เข้าใจง่าย (2) การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ควรมีการพัฒนาระบบขนส่งที่เข้าถึงได้ เช่น รถโดยสารที่มีทางขึ้นสำหรับรถเข็น

และระบบการให้บริการที่อำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยวทุกกลุ่ม ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ

1.4 การสร้างความตระหนักรู้และความเข้าใจ (Awareness and education) การสร้างความตระหนักรู้ในสังคม ส่งเสริมและรณรงค์ให้มีการศึกษา เพื่อสร้างแรงผลักดันให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยหน่วยงานภาครัฐและเอกชนควรร่วมมือกันในการส่งเสริมการรับรู้ เกี่ยวกับความสำคัญของการออกแบบเพื่อคนทั้งมวล ซึ่งแนวทางนี้สามารถทำได้โดย (1) การจัดกิจกรรมเพื่อสร้างความตระหนักรู้ โดยการจัดงานอบรมสัมมนา เกี่ยวกับอารยสถาปัตย์สำหรับผู้ประกอบการการท่องเที่ยว และผู้ที่เกี่ยวข้องในชุมชน เพื่อเพิ่มความรู้ความเข้าใจและสร้างแรงบันดาลใจในการปรับปรุงสถานที่ท่องเที่ยว (2) การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร และองค์ความรู้ด้านการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวลและด้านอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ผ่านสื่อมวลชน เช่น เส้นทางท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล อีกทั้งยังสามารถเพิ่มโอกาสการจ้างงานคนพิการและบุคคลวัยเกษียณ พร้อมทั้งจัดทำและเผยแพร่คู่มืออารยสถาปัตย์ การออกแบบที่เป็นมิตรกับคนทั้งมวลในรูปแบบที่ทันสมัย เพื่อสร้างความตระหนักรู้ในสังคมให้ได้อย่างยั่งยืน (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2563) ทั้งนี้ การเน้นถึงประโยชน์ของการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกที่เข้าถึงได้ ไม่เพียงแต่จะสร้างความสะดวกสบายแก่ผู้สูงอายุหรือผู้พิการเท่านั้น แต่ยังมีผลดีต่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนอีกด้วย

1.5 การสร้างแรงจูงใจทางเศรษฐกิจ (Economic incentives) เพื่อสนับสนุนการพัฒนาอารยสถาปัตย์ และการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล ให้เกิดเป็นรูปธรรมต้องอาศัยการบูรณาการ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ในการสร้างแรงจูงใจโดยเฉพาะทางด้านเศรษฐกิจเพื่อกระตุ้นให้เกิดการลงทุนในเรื่องนี้ ได้แก่ (1) การมอบเงินสนับสนุน โดยเฉพาะงบประมาณจากภาครัฐที่เป็นตัวขับเคลื่อนสำคัญ ในการสนับสนุนให้กับธุรกิจท่องเที่ยวหรือชุมชนท้องถิ่น ที่มีความต้องการปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกตามแนวทาง

อารยสถาปัตย์ (2) การจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว ซึ่งประเทศไทยมีเทศกาลที่หลากหลายตลอดทั้งปี การจัดกิจกรรมท่องเที่ยวที่ผนวกแนวคิดการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวลเข้าไปด้วย จะเป็นการดึงดูดความสนใจจากนักท่องเที่ยวหลากหลายกลุ่ม และยังส่งเสริมเศรษฐกิจให้กับชุมชนท้องถิ่นอีกด้วย

2. แนวทางการประยุกต์ใช้แนวคิดอารยสถาปัตย์ในภาคการท่องเที่ยวของประเทศไทย

การท่องเที่ยวเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย โดยเฉพาะการดึงดูดนักท่องเที่ยวต่างชาติที่มีความหลากหลาย อย่างไรก็ตาม เมื่อกล่าวถึงการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล ประเทศไทยยังมีช่องว่างที่ต้องพัฒนาและปรับปรุง เพื่อให้เกิดความเสมอภาคและความสะดวกในการเข้าถึงสถานที่ท่องเที่ยว โดยเฉพาะสำหรับผู้สูงอายุ ผู้พิการ หรือผู้ที่มีข้อจำกัดด้านร่างกาย ปัจจุบันสถานการณ์การพัฒนาอารยสถาปัตย์ในประเทศไทยยังคงเผชิญกับความท้าทายในมิติต่างๆ ดังต่อไปนี้

2.1 มิติการเข้าถึงสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว (Accessibility)

แม้ประเทศไทยจะมีการพัฒนาทางการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง แต่การเข้าถึงสถานที่ท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวทุกกลุ่มยังคงเป็นปัญหาอยู่ โดยเฉพาะผู้ที่มีความบกพร่องทางร่างกาย เช่น การขาดทางลาดสำหรับรถเข็น ห้องน้ำสำหรับผู้พิการ หรือสถานที่ท่องเที่ยวหลายแห่งที่ยังไม่มีบริการที่เข้าถึงได้สำหรับผู้พิการ ตัวอย่างเช่น สถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และแหล่งโบราณสถานบางแห่ง ที่ยังไม่มีมีการปรับปรุงสภาพแวดล้อมให้รองรับทุกคน ที่ผ่านมามีหลายหน่วยงานได้ตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาอารยสถาปัตย์เพื่อรองรับการท่องเที่ยวมากขึ้น แต่ยังมีอุปสรรคในด้านการบังคับใช้กฎหมายและข้อกำหนดเกี่ยวกับการออกแบบสถานที่ท่องเที่ยว ซึ่งอาจต้องอาศัยการปรับเปลี่ยนทั้งในระดับนโยบายและการปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดสำหรับทุกคน

ประโยชน์ของความสามารถในการเข้าถึงสิ่งอำนวยความสะดวกในการท่องเที่ยว ไม่เพียงแต่จะส่งผลต่อผู้พิการเท่านั้น แต่ยังส่งผลไปยังกลุ่มบุคคลที่ต้องประสบกับปัญหาด้านอุปสรรคในการเข้าถึงพื้นที่ การใช้งาน และการเข้าร่วมกิจกรรมทางการท่องเที่ยว ซึ่งอาจเป็นกลุ่มผู้สูงอายุ เด็ก ครอบครัว หญิงมีครรภ์ และผู้ที่มีความทุพพลภาพชั่วคราว รวมถึงกลุ่มบุคคลอื่นๆ ที่โดยท้ายที่สุดแล้ว ในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งของชีวิตมนุษย์ต่างก็ต้องการสิ่งแวดล้อม สินค้า และบริการที่สะดวกสบายต่อการเข้าถึงด้วยกันทั้งสิ้น (องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน), 2565)

2.2 มิติข้อจำกัดทางด้านกฎหมายและนโยบาย (Legal and policy challenges) ประเทศไทยได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 ซึ่งระบุถึงสิทธิของคนพิการในการเข้าถึงสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ รวมถึงสถานที่ท่องเที่ยวและบริการสาธารณะ อย่างไรก็ตาม การบังคับใช้นโยบายดังกล่าวยังไม่เข้มงวด และไม่มี การตรวจสอบหรือการกำกับดูแลที่มีประสิทธิภาพเพียงพอ ทำให้การพัฒนาอารยสถาปัตย์ในสถานที่ท่องเที่ยวหลายแห่งยังไม่สมบูรณ์ นอกจากนี้ ในภาคการท่องเที่ยว ยังไม่มีการออกกฎหมายหรือแนวปฏิบัติที่ชัดเจนในการส่งเสริมการออกแบบที่สอดคล้องกับอารยสถาปัตย์ในสถานที่ท่องเที่ยว ซึ่งทำให้การพัฒนาและปรับปรุงสถานที่ท่องเที่ยวที่มีอยู่ต้องดำเนินการอย่างล่าช้า

ที่ผ่านมา มีเพียงโครงการพัฒนาของหน่วยงานหลักที่เกี่ยวข้อง เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จัดโครงการ “ททท. ทัวร์อารยสถาปัตย์ ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล” (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2567) และ โครงการความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน เช่น กระทรวงวัฒนธรรม ร่วมกับมูลนิธิอารยสถาปัตย์เพื่อคนทั้งมวล จัดทำโครงการ “ส่งเสริมอารยสถาปัตย์หรือ Friendly design ในแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพื่อรองรับสังคมสูงอายุ” พร้อมเปิดพื้นที่สร้างสรรค์สำหรับประชาชน

กลุ่มเปราะบางให้สามารถเข้าถึงงานด้านศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม ได้อย่างทั่วถึงและเท่าเทียม ภายใต้แนวคิดการขับเคลื่อนการท่องเที่ยววัฒนธรรมเพื่อคนทั้งมวล (Cultural tourism for all) (ไทยรัฐออนไลน์, 2566)

2.3 มิติการรับรู้และความเข้าใจในแนวคิดอารยสถาปัตยกรรม (Awareness of universal design) ความตระหนักรู้และความเข้าใจในแนวคิดอารยสถาปัตยกรรม ยังคงเป็นปัญหาสำคัญในประเทศไทย ผู้ประกอบการในภาคการท่องเที่ยวบางส่วน อาจไม่เข้าใจถึงความสำคัญของการออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวกที่เข้าถึงได้ หรืออาจมองว่าการลงทุนในการปรับปรุงอารยสถาปัตยกรรมเป็นต้นทุนที่สูง โดยที่ยังไม่เห็นถึงประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมที่สามารถสร้างขึ้นได้จากการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล แม้จะมีการจัดการสัมมนาและอบรมในเรื่องการออกแบบอารยสถาปัตยกรรมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แต่ยังไม่แพร่หลายในกลุ่มผู้ประกอบการท่องเที่ยวในวงกว้าง ทำให้การนำแนวคิดอารยสถาปัตยกรรมไปใช้ยังไม่ครอบคลุมในสถานที่ท่องเที่ยวทุกประเภท เช่น มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ร่วมกับมูลนิธิอารยสถาปัตย์เพื่อคนทั้งมวล จัดกิจกรรมหุตอารยสถาปัตย์พบเมล็ดพันธุ์ใหม่ ครั้งที่ 4 เพื่อพูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้ความเข้าใจ เรื่องการออกแบบที่เป็นมาตรฐานสากลและเป็นมิตรกับคนทั้งมวลมากขึ้น (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2565)

ถึงแม้สถานการณ์การพัฒนาอารยสถาปัตยกรรมในประเทศไทย ยังคงมีความท้าทาย แต่ก็มีสถานที่ท่องเที่ยวหลายแห่งได้ดำเนินการในเรื่องนี้แล้ว อาทิ อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม จังหวัดชัยภูมิ มีการปรับปรุงพื้นที่เพื่อให้ผู้พิการและผู้สูงอายุสามารถเข้าถึงได้ โดยเฉพาะการสร้างทางเดินไม้ที่เป็นมิตรกับรถเข็นและมีการจัดทำห้องน้ำที่สอดคล้องกับมาตรฐานอารยสถาปัตย์ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีการปรับปรุงเส้นทางเข้าชมและสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ให้สามารถรองรับผู้พิการ รวมถึงการใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วย เช่น อุปกรณ์แปลภาษามือสำหรับผู้บกพร่องทางการได้ยิน

ตัวอย่างของความสำเร็จในการพัฒนาการท่องเที่ยว เหล่านี้ ยังสามารถเป็นต้นแบบให้กับสถานที่ท่องเที่ยวอื่นๆ ในประเทศไทยได้อีกด้วย

3. สถานการณ์ด้านอารยสถาปัตย์ในภาคการท่องเที่ยวของประเทศไทย

จากแนวทางการพัฒนาและการประยุกต์ใช้ในมิติต่างๆ ประกอบกับการศึกษาแนวทางจากประเทศที่ประสบความสำเร็จ เป็นการเรียนรู้ถึงการนำทฤษฎีและแนวคิดมาประยุกต์ใช้ในสถานการณ์จริง และสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในประเทศไทยเพื่อพัฒนาอารยสถาปัตย์และการท่องเที่ยวให้มีความยั่งยืน และตอบสนองต่อความต้องการของทุกกลุ่มได้อย่างเหมาะสม โดยเริ่มจากการขนส่งสาธารณะที่เป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งในการเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ทั้งในเขตเมืองจนถึงแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ ที่ผ่านมามีหลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและภาคเอกชนให้การส่งเสริมและสนับสนุนในเรื่องดังกล่าวนี้มากขึ้น เช่น บริษัทระบบขนส่งมวลชนกรุงเทพ จำกัด (มหาชน) ผู้ให้บริการรถไฟฟ้าบีทีเอส ที่ผลักดันและส่งเสริมการประยุกต์ใช้แนวคิดให้ทุกคน ทุกเพศ ทุกวัย และทุกสภาพร่างกายเข้าถึงการให้บริการที่ได้รับประโยชน์อย่างสะดวก ปลอดภัยและเท่าเทียม ได้แก่ การเดินทางฟรีสำหรับผู้โดยสารที่แสดงบัตรประจำตัวคนพิการ ทุกสถานีจะมีลิฟต์โดยสาร ทางลาดรถเข็น และเจ้าหน้าที่นำทางสำหรับผู้พิการด้วย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด “สังคมดี สุขภาพดี สภาพแวดล้อมดี ท่องเที่ยวดี การออกแบบดี คุณภาพชีวิตดี” ของรางวัล “Friendly Design Awards 2024” ประเภท ขนส่งมวลชนเพื่อคนทั้งมวล ในงาน Thailand Friendly Design Expo 2024: มหกรรมอารยสถาปัตย์ นวัตกรรมสุขภาพ และการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล ครั้งที่ 8 เมื่อวันที่ 12 ธันวาคม 2567 (ฐานเศรษฐกิจ, 2567)

นอกจากนี้กลุ่มบริษัทสยามพิวรรธน์ ผู้พัฒนาอสังหาริมทรัพย์และธุรกิจค้าปลีกที่มีชื่อเสียงระดับโลก อาทิ สยามพารากอน สยามเซ็นเตอร์ สยามดิสคัฟเวอรี ไอคอนสยาม และสยาม พรีเมียม เอาท์เล็ต กรุงเทพฯ ได้เป็นผู้นำในการพัฒนาและประยุกต์ใช้อารยสถาปัตย์ ภายใต้แนวคิดความเท่าเทียม

และการมีส่วนร่วม ด้วยการออกแบบศูนย์การค้าภายใต้แนวคิดหลักด้าน อารยสถาปัตยกรรม ซึ่งได้รับ 5 รางวัลเกียรติยศ Friendly Design Awards 2024 ด้วยเช่นกัน ซึ่งถือเป็นแหล่งท่องเที่ยวบนเขตเมืองที่มีการพัฒนาการ ออกแบบเพื่อทุกคนในระดับสูงอีกแห่งหนึ่งของประเทศไทย ที่อำนวยความสะดวกให้กับผู้คนที่มวลเข้าถึงสถานที่ได้อย่างสะดวกสบาย ปลอดภัย ทั้งถึง และเท่าเทียม (MGR online, 2567)

สำหรับการประยุกต์ใช้กับแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ประเทศไทยได้นำร่องโครงการอารยสถาปัตยกรรมในอุทยานแห่งชาติเมื่อปี.ศ. 2563 จำนวน 2 แห่งแรกของไทย ได้แก่ อุทยานแห่งชาติน้ำตกเจ็ดสาวน้อย และ อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ จากนั้นเป็นต้นมาก็มีการพัฒนาโครงการอารยสถาปัตยกรรมในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทั้งหมดทั่วประเทศ เช่น อุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ จ.เชียงใหม่ อุทยานแห่งชาติหาดนพรัตน์ธารา-หมู่เกาะพีพี เป็นต้น ปัจจุบัน อุทยานแห่งชาติน้ำตกเจ็ดสาวน้อย มีทางลาดสำหรับรถเข็นอยู่หลายจุด มีห้องน้ำสำหรับผู้พิการ 2 แห่ง มีศูนย์รักษาความปลอดภัย เพื่อให้ผู้พิการสามารถแจ้งเหตุหรือขอความช่วยเหลือได้สะดวก มีศูนย์บริการนักท่องเที่ยว เพื่อให้ผู้พิการสามารถสอบถามข้อมูลในด้านต่างๆ ได้สะดวก และยังมีเส้นทางขึ้นไปชมน้ำตก ซึ่งทำเป็นทางลาดสำหรับให้ผู้พิการเข็นสามารถขึ้นไปชมวิวน้ำตกได้ถึงชั้นที่ 4 และจุดชมวิวที่ข้ามไปทางฝั่งจังหวัดนครราชสีมา นอกจากนี้ยังมีรถเข็นวีลแชร์ไว้ให้บริการนักท่องเที่ยวอีกด้วย ในอนาคตทางอุทยานมีโครงการ จะทำทางลาดที่สามารถเข้าไปสัมผัสกับน้ำตกได้เลย รวมถึงจะมีการสร้าง บ้านพักสำหรับผู้พิการที่มีการออกแบบที่ช่วยอำนวยความสะดวกได้อย่างเต็มที่ ผลจากการมีเส้นทางอารยสถาปัตยกรรมในอุทยาน เจ้าหน้าที่ทุกคนต้องเรียนรู้เพิ่มเติม เนื่องจากผู้มาใช้งานแต่ละคนมีความพิการแต่ละส่วนไม่เหมือนกัน หรือ ถ้าเป็นผู้สูงอายุก็จะให้ความช่วยเหลือที่แตกต่างกัน โดยเรียนรู้จากคนที่มาใช้งานเป็นหลัก ดูว่านักท่องเที่ยวต้องการความช่วยเหลือแบบไหน เจ้าหน้าที่จะคอยสอบถามนักท่องเที่ยวว่าอยากให้ช่วยแบบไหน โดยทุกจุดจะมีเจ้าหน้าที่

คอยดูแลให้ความช่วยเหลือ และมีป้ายสื่อความหมายให้ข้อมูลที่ชัดเจน หลังการเปิดใช้เส้นทางลาดสำหรับผู้พิการในพื้นที่อุทยานแห่งชาติน้ำตกเจ็ดสาวน้อย ทำให้มีนักท่องเที่ยวที่มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น ทั้งนักท่องเที่ยวที่ใช้รถเข็น ซึ่งไม่ได้มีเฉพาะแค่ผู้พิการเท่านั้น แต่ยังมีผู้สูงอายุ รวมถึงเด็กๆ ที่พ่อแม่นำลูกใส่รถเข็นเด็กมาด้วย (ปิ่น บุตรี, 2563)

ข้อเสนอแนะ

เพื่อให้การพัฒนาอารยสถาปัตยกรรมในภาคการท่องเที่ยวของประเทศไทยสามารถรองรับและตอบสนองต่อความต้องการของการท่องเที่ยวสำหรับคนทุกกลุ่มได้อย่างสร้างสรรค์และยั่งยืน จึงมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย เนื่องจากแนวคิดอารยสถาปัตยกรรมมีความสำคัญอย่างยิ่ง และเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาการท่องเที่ยวให้เกิดความเท่าเทียม จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ภาครัฐต้องเข้ามากำกับดูแลในเรื่องของการใช้กฎหมายการจัดสรรงบประมาณ และการส่งเสริมความร่วมมือ ดังนี้

1.1 การบังคับใช้กฎหมาย ควรส่งเสริมการบังคับใช้กฎหมายและมาตรฐานของอารยสถาปัตยกรรมอย่างเข้มงวด เพื่อให้การพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวสอดคล้องกับแนวคิดอารยสถาปัตยกรรม ควรมีการบังคับใช้กฎหมายที่เข้มงวดและมีประสิทธิภาพ พร้อมทั้งกำหนดบทลงโทษสำหรับสถานที่ที่ไม่ปฏิบัติตามมาตรฐาน เช่น การตรวจสอบโครงสร้างพื้นฐาน ทางเดินสำหรับรถเข็น ห้องน้ำที่เข้าถึงได้ และสัญลักษณ์ที่ชัดเจน เพื่อให้แน่ใจว่าสถานที่ท่องเที่ยวสามารถรองรับนักท่องเที่ยวทุกกลุ่มได้ตามนโยบาย

1.2 การจัดสรรงบประมาณ รัฐบาลควรจัดสรรงบประมาณในการสนับสนุนการพัฒนาอารยสถาปัตยกรรมในสถานที่ท่องเที่ยว โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม นอกจากนี้ ควรให้สิทธิประโยชน์ทางธุรกิจแก่ผู้ประกอบการที่ลงทุนในการพัฒนาอารยสถาปัตยกรรม เช่น การลดหย่อนภาษี

หรือการมอบเงินสนับสนุนแก่ธุรกิจท่องเที่ยวที่พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้พิการและผู้สูงอายุ เป็นต้น

1.3 การส่งเสริมความร่วมมือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ เอกชน และชุมชนท้องถิ่นในการการพัฒนาอารยสถาปัตย์ควรร่วมมือกัน โดยรัฐบาลเป็นผู้สนับสนุนในการออกนโยบายและจัดหาทรัพยากร ภาคเอกชนช่วยในด้านการลงทุนและการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกให้สอดคล้องกับนโยบาย ส่วนชุมชนท้องถิ่นก็มีบทบาทสำคัญในการให้ข้อมูลและร่วมออกแบบสถานที่ท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับความต้องการของคนในท้องถิ่นและนักท่องเที่ยวกลุ่มต่างๆ

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ เพื่อให้ผู้ปฏิบัติทุกภาคส่วน สามารถประยุกต์ใช้แนวคิดด้านอารยสถาปัตย์ในพื้นที่ท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถปฏิบัติได้ดังนี้

2.1 การฝึกอบรมและพัฒนาบุคลากรในภาคการท่องเที่ยว การพัฒนาบุคลากรเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างการเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืน บุคลากรในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวควรได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการให้บริการที่รองรับผู้พิการและผู้สูงอายุ รวมถึงการใช้เทคโนโลยีที่ช่วยในการอำนวยความสะดวก เช่น การช่วยเหลือทางด้านกายภาพ การให้ข้อมูลที่ชัดเจนและเหมาะสม นอกจากนี้ หน่วยงานด้านการศึกษาและการฝึกอบรมในสาขาการท่องเที่ยว ควรบรรจุหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับอารยสถาปัตย์ และการออกแบบเพื่อคนทั้งมวล เพื่อให้คนรุ่นใหม่เกิดความรู้ ความเข้าใจในแนวคิดนี้

2.2 การสร้างความตระหนักรู้ เพื่อเพิ่มการรับรู้และสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล ควรมีการจัดแคมเปญรณรงค์ผ่านสื่อสาธารณะและสื่อออนไลน์ เช่น การเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับความสำคัญของอารยสถาปัตย์ในรูปแบบที่ทันสมัย และประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับสังคมและเศรษฐกิจ การสร้างความตระหนักรู้ในหมู่ประชาชนทั่วไป จะช่วยสนับสนุนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และทำให้การท่องเที่ยวมีความยั่งยืนมากขึ้น

2.3 การสร้างเครือข่าย การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในระดับนานาชาติ แลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์กับประเทศอื่นๆ ที่มีความเชี่ยวชาญในด้านการพัฒนาอารยสถาปัตย์ จะช่วยให้ประเทศไทยสามารถนำแนวปฏิบัติที่ดีมาปรับใช้ได้ เช่น ประเทศญี่ปุ่น สวีเดน หรือออสเตรเลีย จะช่วยให้ประเทศไทยสามารถปรับปรุงและพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

การสนับสนุนการวิจัย บริการวิชาการ และการพัฒนาเทคโนโลยีใหม่ๆ เพื่อการออกแบบอารยสถาปัตย์เป็นอีกหนึ่งแนวทางสำคัญ ที่สามารถทำให้เกิดนวัตกรรมทั้งในด้านการออกแบบและการใช้เทคโนโลยี เพื่อสร้างความสะดวกสบายและความปลอดภัยในการท่องเที่ยว เช่น การใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (AI) การสั่งงานด้วยเสียง การใช้ Remote control การตั้งเวลาให้อุปกรณ์ทำงานโดยอัตโนมัติ หรือ Internet of Things (IoT) ในการพัฒนาบริการที่เข้าถึงได้สำหรับผู้พิการและผู้สูงอายุ สิ่งเหล่านี้จะช่วยเพิ่มความสะดวกและสร้างประสบการณ์ที่ดีสำหรับนักท่องเที่ยวทุกกลุ่ม

บทสรุป

การพัฒนาอารยสถาปัตย์ ที่สามารถรองรับการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล อย่างสร้างสรรค์และยั่งยืนนี้ นับว่ามีความสำคัญในมิติของการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจในภาพรวมทั้งหมด โดยเฉพาะในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่ถือเป็นอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ที่มีความครอบคลุมในหลายด้าน เป็นการเปิดโอกาสในการสร้างประสบการณ์การท่องเที่ยวที่เท่าเทียมและเข้าถึงได้สำหรับทุกคน โดยเฉพาะในสังคมที่มีความหลากหลายและการก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างเต็มตัวแล้วสำหรับประเทศไทย การท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล ไม่ได้เป็นเพียงการสร้างโอกาสในการท่องเที่ยวให้กับผู้พิการและผู้สูงอายุเท่านั้น แต่ยังเป็นการเสริมสร้างศักยภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ซึ่งในบทความนี้ได้กล่าวถึง ความสำคัญของอารยสถาปัตย์และแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา

โครงสร้างพื้นฐาน และบริการที่รองรับการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล แนวทาง การพัฒนาอารยสถาปัตย์ที่ครอบคลุมตั้งแต่การปรับปรุงกฎหมาย การออกแบบ สถานที่ท่องเที่ยวที่เข้าถึงได้ การพัฒนาการให้บริการการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับ ทุกกลุ่ม การฝึกอบรมบุคลากร การสร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชน ตลอดจนการใช้เทคโนโลยีและการส่งเสริมการรับรู้ ผ่านการขับเคลื่อนโครงการ ภายใต้งานที่เกี่ยวข้อในภูมิภาคส่วน เพื่อส่งเสริมให้การท่องเที่ยวมีความ ยั่งยืนและสร้างประโยชน์ให้กับสังคมโดยรวม ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอแนะของ องค์การการท่องเที่ยวโลก ในการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่ตระหนักถึง ความเท่าเทียมในด้านการให้บริการ และโอกาสสำหรับการเดินทางท่องเที่ยว มากขึ้น (United Nations World Tourism Organization [UNWTO], 2013)

ความสำเร็จของการพัฒนาอารยสถาปัตย์ในภาคการท่องเที่ยวของ ประเทศไทย จะเกิดเห็นผลเป็นรูปธรรมได้นั้น ต้องอาศัยการบูรณาการจาก ทุกภาคส่วน โดยเฉพาะภาครัฐในการกำหนดนโยบาย การบังคับใช้กฎหมาย และการใช้งบประมาณอย่างคุ้มค่า ส่วนภาคเอกชนจะอยู่ในรูปแบบของ การลงทุนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่รองรับ และชุมชนท้องถิ่นในการมีส่วนร่วม ออกแบบพื้นที่ท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับความต้องการของผู้เยี่ยมชม โดย ไม่กระทบต่อสิ่งแวดล้อม การพัฒนาอย่างยั่งยืนในด้านนี้จะช่วยให้การท่องเที่ยว ของไทย สามารถเติบโตอย่างต่อเนื่องและรองรับความต้องการของนักท่องเที่ยว ที่หลากหลายได้อย่างแท้จริง ดังนั้น การพัฒนาอารยสถาปัตย์จึงไม่ใช่เป็นเพียง แค่การตอบโจทยด้านการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เท่านั้น แต่ยังเป็นการสร้าง สังคมที่น่าอยู่ เป็นธรรม และยั่งยืน โดยคำนึงถึงคุณภาพชีวิตและสิทธิของทุกคน ในการเข้าถึงการเดินทางท่องเที่ยวและประสบการณ์ทางวัฒนธรรมอย่างเท่าเทียม กันอีกด้วย

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2559). *วันท่องเที่ยวโลก 2559 "การท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวลเข้าถึงอย่างเท่าเทียม"*. <https://www.mots.go.th/News-view.php?nid=7983>
- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2562). *รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการเพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน*. <https://www.mots.go.th/download/Research/ProjectToPromoteSustainableTourism.pdf>
- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2567). *ททท. ทวีร์อารยสถาปัตย์ ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล กรุงเทพฯ – ขอนแก่น*. <https://www.mots.go.th/news/1001560>
- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, กรมพลศึกษา. (2561). *มาตรฐานอุปกรณ์ สถานที่ และสิ่งอำนวยความสะดวกทางนันทนาการสำหรับผู้สูงอายุ. คลังสื่อประชาสัมพันธ์ กรมสนับสนุนการบริการสุขภาพ*. <https://prgroup.hss.moph.go.th/attachments/article/707/ebook01.pdf>
- กองสถิติพยากรณ์. (2567). *11 กรกฎาคม...วันประชากรโลก 2567*. NSO ขวนอ่าน. <https://www.nso.go.th/public/e-book/NSOLetsRead/population.html>
- กัลยา สว่างคง. (2564). *นักท่องเที่ยวคนพิการ ความท้าทายใหม่ของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทย*. Techsauce Team. <https://techsauce.co/saucy-thoughts/disabled-society-aging-society-travel>
- ขจิต เมตตาเมธา. (2566). *การออกแบบเพื่อมวลชน Universal Design. คลังความรู้ SciMath*. <https://www.scimath.org/article-technology/item/12879-universal-design>
- ฐานเศรษฐกิจ. (2567). *“รถไฟฟ้าบีทีเอส” รับรางวัล Friendly Design Awards 2024*. <https://www.thansettakij.com/pr-news/news/general-news/614813>

- ไทยรัฐออนไลน์. (28 มกราคม 2566). *เดินหน้า..อารยสถาปัตย์ (Friendly Design) ในแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม*. Thairath Online. <https://www.thairath.co.th/lifestyle/2614173>
- โบ๊ท JapanPerspective. (2562). *Universal Design ในญี่ปุ่นที่วินวินทั้งผู้ออกแบบและผู้ใช้งาน*. Kiji. <https://kiji.life/universal-design-japan>
- ปิ่น บุตรี. (2563). *มิติใหม่ “น้ำตกเจ็ดสาวน้อย” แหล่งท่องเที่ยวเพื่อผู้พิการ นำร่องอารยสถาปัตย์แห่งแรกในอุทยานแห่งชาติ*. MGR online. <https://mgronline.com/travel/detail/9630000019902>
- ประกาศ ปาวา ทองสว่าง. (2565). *การพัฒนาการจัดการอารยสถาปัตย์ตามนโยบายการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวลของโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (EEC) [วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร]*. DSpace at Silpakorn University. <http://ithesis-ir.su.ac.th/dspace/bitstream/123456789/4490/1/60604801.pdf>
- มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (2565). *“ทูตอารยสถาปัตย์พบเมล็ดพันธุ์ใหม่ ครั้งที่ 4” ย้ำจุดยืน “ธรรมศาสตร์” เมืองอารยสถาปัตย์เพื่อคนทั้งมวล*. <https://tu.ac.th/thammasat-170865-exchange-knowledge-universal-design>
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. (2563). *คู่มืออารยสถาปัตย์การออกแบบที่เป็นมิตรกับคนทั้งมวล*. <https://www.thaihealth.or.th/?p=137350>
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. (26 พฤศจิกายน 2563). *Friendly Design ท่องเที่ยวได้อย่างเท่าเทียม*. <https://shorturl.asia/oNQZ1>

- องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน). (2564). *ความหมายของ Tourism for All การท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล*. <https://www.dasta.or.th/th/article/695>
- องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน). (2565). *คู่มือการเข้าถึงทางการท่องเที่ยวสำหรับคนทั้งมวล หลักการ เครื่องมือ และแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศ*. https://www.dasta.or.th/uploads/file/202210/1666863822_d3a7abb6d7cfc0c1fa53.pdf
- MGR online. (2567). *กลุ่มบริษัทสยามพิวรรธน์ รับ 5 รางวัลเกียรติยศ Friendly Design Awards 2024 ตอกย้ำผู้นำจุดหมายปลายทางระดับโลกที่เป็นมิตรกับคนทั้งมวล*. <https://mgronline.com/business/detail/9670000119751>
- Nation TV. (2562). *"สิงคโปร์" ต้นแบบอารยสถาปัตยกรรมอาเซียน ส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล*. <https://www.nationtv.tv/news/378731014>
- Salika Knowledge Sharing Space. (18 กันยายน 2565). *แชร์ไอเดียพัฒนาการท่องเที่ยวให้พร้อมสำหรับ 'นักท่องเที่ยวสูงวัย' หัวใจพร้อมลุย*. <https://www.salika.co/2022/09/18/idea-for-aging-society-tourism/>
- United Nations World Tourism Organization (UNWTO). (2013). *Recommendations on accessible tourism*. <https://www.e-unwto.org/doi/epdf/10.18111/9789284415984>
- Woodward, S. (2024). *Ronald Mace and his impact on universal design*. Center for Disability Rights. <https://cdrnys.org/blog/advocacy/ronald-mace-and-his-impact-on-universal-design>